

Bulgaristan'da Komünist Rejim Sonrası Türklere Yönelik Propaganda ve Algı Çalışmalarına Örnekler

ÖZET

Bu çalışmada 1944 yılında Bulgaristan'da iktidara gelen Komünist Partisi'nin gazeteler aracılığı ile Türklere yönelik propaganda çalışmaları ele alınmıştır. Başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada XX. yüzyıldan itibaren toplumun algısını şekillendirmek amacıyla propaganda yöntemlerinde ciddi gelişmeler olmuştur. Bulgaristan'da yaşanan Komünist devrim sonrasında da Bulgar Hükümetleri topluma yeni rejimi tanıtmak ve kabul ettirebilmek amacıyla gazeteleri bu maksatla yoğun olarak kullanmaya başlamıştır. Ancak Bulgaristan'ın tarihi ve etnik yapısı Osmanlı Devletinden sonra da Türkiye Cumhuriyetinden ayrılmamıştır. 1878 yılında Bulgaristan her ne kadar Osmanlı'dan ayrılıp bağımsızlığını ilan etmiş olsa da nüfusunun yarısına yakınını Türkler oluşturmaktaydı. Şüphesiz bu nüfus dengesi yeni kurulan Bulgar Devletinin en büyük sorunu idi. Kuruluşundan itibaren bünyesinde bulunan farklı milletleri Bulgarlaştırma politikası güden Bulgaristan, çok geçmeden söz konusu milletleri asimile etme çalışmalarına başlamıştır. Ancak bu milletler arasında bulunan Türkler, asimileye direnecektir. Karşılaştığı direnç karşısında ise Bulgar yöneticiler, Türkiye ile olan bağları koparılmış özde sosyalist Türkler yaratmayı hedeflemişlerdir. Uzun bir döneme yayılacak olan bu planın uygulamasında ise gazeteler ayrıca öneme sahiptir. Özellikle 1980 sonrasında Komünist Parti eli ile çıkartılan Türkçe gazeteler, Bulgaristan'daki Türklere Komünizmi öğretmeye çalışmıştır. Fakat daha da önemlisi Bulgaristan'daki Türklerin, Türkiye'ye göçlerini engellemek amacıyla yoğun bir propaganda yapıldığı görülmektedir. Türkiye'deki hayat şartlarının zorluğu, göç edenlerin yaşadıkları zorlukları anlatan yazılar ile Bulgaristan'daki Türklerin, Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ilgileri kesilmek istenmiştir. Literatür kaynakları ve Yeni Işık gazetesi incelenerek hazırlanan çalışmada Bulgaristan Türklerine yönelik propagandanın içeriği, kullanım şekli ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Algı Yönetimi, Bulgaristan, Komünist Rejim, Propaganda, Yeni Işık.

- **Selcen Özyurt Ulutaş**
Dr. Öğretim Üyesi. Uşak Üniversitesi
selcen.ozyurt@usak.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7235-3548
- **Rengin Yavuz**
renginyavuz@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1070-1500

Geliş Tarihi 05.03.2020

Kabul Tarihi 23.06.2020

Yayın Tarihi 01.07.2020

Examples of Propaganda and Perception Management Against Turks in Post-Communist Bulgaria

ABSTRACT

In this study the Turkish population-oriented propaganda activities via newspapers of the Communist Party which came to power in Bulgaria in 1944 will be discussed. Beginning with the XXth century propaganda methods in order to shape the perceptions of societies have seriously developed all over the world but especially in Europe. After the Communist revolution in Bulgaria, Bulgarian governments began to use the newspapers intensively for the purpose of introducing and imposing the new regime to the society. However, Bulgaria's historical and ethnic structure was not fully separated from the Republic of Turkey, and before then from the Ottoman Empire. Although Bulgaria declared independence in 1878, the Turks constituted almost half of its total population. Undoubtedly, the population balance was the biggest problem of the newly established Bulgarian State. The government, which wanted to Bulgarianize different nations since its establishment, immediately started to assimilation activities. However, Turks amongst these nations resisted to this intentional assimilation process. In order to break the resistance Bulgarian administrators tried to create a new Turkish population which is genuinely socialist and have no firm ties with Turkey. The newspapers had an important role in this long-term plan. Especially after 1980, the newspapers in Turkish and published within the framework of the Communist Party's orders, was oriented to impose communism to the Turks. More importantly, there had been an intensive propaganda in these newspapers aimed to prevent the migration of the Turks to Turkey. The articles on the bad straits in Turkey and the problems of the immigrants were used in order to discourage Turks to migrate and make them turn away from Turkey. In this study, by examining the literature sources and Yeni IŞık newspaper, the content and usage of the propaganda towards the Turks of Bulgaria will be revealed.

Keywords: Perception Management, Bulgaria, Communist Regime, Propaganda, Yeni IŞık Newspaper.

- **Selcen Ozyurt Ulutas**
Asst. Prof. Usak University
selcen.ozyurt@usak.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7235-3548
- **Rengin Yavuz**
renginyavuz@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1070-1500

GİRİŞ

Yaklaşık 450 yıl boyunca Osmanlı Devleti'ne tabii olan Bulgarlar, XIX. yüzyıldan itibaren başta Rusya olmak üzere yabancı ülkelerin kışkırtma ve destekleriyle Osmanlı'ya karşı isyan hareketlerine başlamışlardır. Eşkivalık hareketleri neticesinde Bulgarlar 1878'de özerkliklerini, 1908'de de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Fakat Bulgaristan tarihine yakından bakıldığında yıllarca süren siyasi istikrarsızlık görülecektir. Avrupa siyasetinden doğrudan etkilenen Bulgar idareciler, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında faşizm ve komünizm arasında sıkışmıştır. Peş peşe askeri darbelerin yapıldığı ülkede güçlü olan taraf iktidarı da ele geçirmiştir.

İktidar, ideolojik gruplar arasında el değiştirirse de Bulgar tarihinde değişmeyen tek şey aleni Türk düşmanlığı olmuştur. 1934-1944 yılları arasında yönetimde olan Alman destekli faşistler iktidarları süresince Türkleri asimile etmeye ayrıca önem vermişlerdir. Bu konuda bilimsel çalışmalar yaptıklarını iddia eden faşist yöneticilerin ortaya attıkları en önemli fikir; “Sizler Türk değilsiniz, beş asırlık Osmanlı egemenliği süresince zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarlarsınız” olmuştur (Tahir, 2015, s. 579) Adım adım yapılması planlanan asimile politikasının bu ilk basamağında amaç Bulgaristan'daki Türkler ile Türkiye'deki Türklerin bağıni kopartmak ve onları yalnız, köksüz bırakmaktır.

1944'te Sovyet ordusunun işgali ile komünistler iktidarı ele geçince kısa bir süreliğine de olsa bahar havası esmiştir. Fakat çok geçmeden yine Türkleri asimile etmeye yönelik politikalar devreye girdi. Yaklaşık yarım yüzyıl süren komünist yönetim boyunca idareciler Türk kültürünü ve kimliğini kırabilmek için her yöntemi denemişlerdir. Fakat bütün baskılara ve çabalara rağmen istediklerini alamayan Bulgar Komünist Partisinin yöneticileri toplama kamplarını kullanmaktan dahi çekinmemiştir.

Bulgaristan'daki Türk nüfusunu asimile etmek için bilinen tüm propaganda yöntemlerini uygulayan idareciler için en önemli enstrüman gazete olmuştur. Özellikle çalışma konumuzda odaklandığımız Yeni Işık gazetesi devrimden hemen sonra kurulmuş ve kısa sürede Bulgar Komünist Partisinin yayın organı olarak çalışmıştır. Aşağıda tafsilatıyla görüleceği üzere kısmen genel özelde de Yeni Işık gazetesi esasa alınarak Türk kimliğine ve kültürüne karşı yapılanlar ele alınacaktır.

PROPAGANDA VE ALGI ÇALIŞMALARI

Ortaçağ Avrupa'sında *propagare* kelimesi, bir bahçıvanın filizlenmiş bitkinin filizlerini yeni bitkiler üretebilmek için toprağa dikmesini anlatmak amacıyla kullanılırdı (Brown, 1992, s. 11). Oysa XVII. yüzyıldan sonra, basit bir zirai faaliyeti izah eden bu kelime oldukça farklı amaçla kullanılmaya başlandı. Literatüre bakıldığında propaganda kelimesini ilk defa günümüz anlamına en yakın şekilde kullanan Papa XV. Gregorius'dur. Papa, Katolik kilisesinin iman ve inancını barışçı yollardan yaymak için yeni bir kuruluşun temellerini atmıştır. 22 Haziran 1622'de kurulan *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* Roma Katolik kilisenin öğretilerini yeni dünyaya yaymak, aynı zamanda eski dünyada Roma kilisesinin din anlayışını pekiştirmekle görevlendirildi (Qualter, 1962, s. 255). Bu ilk bilgidен sonra neredeyse iki asır

boyunca kaynaklarda bir daha propaganda hakkında bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak Fransız İhtilalinden sonra, evvela zirai ardından dini amaçla kullanılan propaganda kelimesi müteakip yüzyıllara damgasını vurdu. Özellikle XX. yüzyıldan itibaren bütün dünyada siyasal bilimcilerin en çok kullandığı kavram haline geldi. Yeniden tanımlanmaya muhtaç olan propaganda üzerinde özellikle siyaset bilimciler uzun uzun durmuş ve birbirine benzer birçok tanım yapmışlardır. Ancak yaptığımız taramalara göre en çok kabul gören tanım, Terence H. Qualter tarafından yapılmıştır. Ona göre propaganda; *“bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyettir”* (Qualter, 1962, s. 279).

Propaganda, sistematik ve önceden tasarlanmış olmasıyla birlikte, hedef kitlenin duygularını ve eylemlerini hedeflenen amaçlar doğrultusunda etkileme ve ikna etmeye yönelik çabalarla. Sistematik oluşu metotlarına uygun bir şekilde uygulamaya konulması anlamına gelmektedir. Tasarlanmış olması ise bilinçli bir şekilde önceden hazırlandığı sonucunu doğurmaktadır. Sistematik ve tasarlanmış çabalarla ilişkili olarak propagandacı tarafından iletilmek istenen mesajlar özellikleri bakımından ikiye ayrılabilir. İlk olarak mesajlarda amaç, etkilemeye çalışılan kişilerin sempatisini kazanmak ve akabinde bu kişilerin sayısını arttırmaktır. Böylelikle sempatisi kazandırılan kişiler iletilmek istenen mesajları daha kolay alacaktır. İkinci olarak ise kişilerin davranışlarının belirli bir şekil alarak istenen şekilde hareket etmesine yönelik mesajlar söz konusudur (Sönmezoğlu, 2005, s. 365). Propaganda, içinde bulunulan şartları değiştiremez ve değiştirmek amacıyla da değildir, sadece içinde bulunulan şartlar altındaki eylemleri değiştirme ve yönlendirme çabası içerisindedir. Bu değiştirme ve yönlendirme çabası zorlamaya değil, sadece ikna kabiliyetine dayalı olup bireylerin ikna olmaları ve gelecek hakkındaki beklenti ve umutlarının değişmesi ve sonuç olarak eylemlerinin değişmesi propagandanın temel amacıdır (Oskay, 1973, s. 270).

Propaganda Tekniği ve Araçları

Kişileri manipüle etme amacıyla kullanılan propaganda devlet, çıkar grupları, medya patronları vb. kurum veya kişinin kullanımına göre çeşitlilik göstermektedir. Propaganda tekniği, Alfred Mc Clung Lee ve Elizabeth Briant Lee tarafından derlenen *The Fine Art of Propaganda* (Propagandanın Güzel Sanatı) isimli eserde ele alınmış; propagandada yeni yaklaşımlar kullanılırken yedi teknikten söz edilmiştir. Bunlar, ad takma, gösterişli genelleme, aktarma, tanıklık, sade vatandaş (içimizden biri), kâğıt derme ve vagona bindirme (herkes yapıyor)’dir. Bunlardan tanıklık (testimonial), halktan biri (plain folks) en çok kullanılan propaganda tekniklerindedir. Saygın kişilerin desteğini kullanma olan tanıklık yöntemi, politik kampanyalarda en çok kullanılan propaganda araçlarından birisidir. Ünlü ve saygın kişilerin desteği propagandaya etkinlik sağlamaktadır. Halktan biri tekniği ile izleyicilerle aynı gruptan olan bir bireyin ortalama bir kişi olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadır. Özellikle siyasette sık sık propagandası yapılan kişilerin de aslında “halktan biri” olduğunu ve birçok şeyi ortalama insanlarla paylaştıkları yaklaşımı kullanılır. Seçim dönemlerinde çok sık rastlanan bir uygulamadır (Bektaş, 2002, s. 148).

Gazete

İnsanlar, ilk çağlardan itibaren vermek istedikleri mesajları, yaşadıkları çağın kendilerine sunduğu şartlar çerçevesinde bilgi, beceri ve teknik olanakların sunduğu sınırlar içinde iletmeye çalışmışlardır. İlk mağara resimleri, hiyeroglif, yazı türüyle günümüze kadar gelen tabletler, yazının gelişmesiyle birlikte daha sonraları papirüs ve parşömen üzerine yazılı metinler bunların yansımaları olmuştur (Özçağlayan, 2008, s. 133).

Gazetenin tarihsel süreç içerisinde kullanım amacına bakıldığında, önemli bir propaganda aracı olduğu fark edilmektedir. Ortaya çıkış tarihi birçok propaganda aracından eski olan gazete, ilk çağlarda eski Roma’da devlet propagandasını yürütmek için agoralarda, tapınaklarda, meydanlarda, panayırda elle yazılıp halka dağıtılırdı. Acta Publica, Acta Diurna, Acta Senatus isimli Roma gazeteleri resmî gazete özelliği taşımakla birlikte devlet propagandasının öncü kuvveti durumundaydı. XV. yüzyıla gelindiğinde ise özellikle Almanya ve İtalya gibi büyük iş merkezlerinde toplanan haberler, buralarda elle yazılıp çoğaltılarak halka dağıtılırdı. Hollanda’da Zeytungen, Venedik’te Avvisi, bu tür el yazmalı gazetelerdendi (Jeanneney, 1998, s. 23). 1438 yılında Johannes Gutenberg tarafından oynar harfli matbaanın geliştirilmesiyle beraber gazete yeni bir yapılanma içerisine girdi. Devamlı yayınlar Avrupa’nın her yerinde gelişme gösterirken özellikle Fransa’da çıkan gazeteler, Fransız Devrimi’nin öncesi ve sonrasında kamuoyunun şekillenmesinde önemli rol oynadı (Domenach, 2003, s. 22). Bu dönemde kamuoyu oluşturma işlevini de daha etkin ve kitlesel olarak gerçekleştiren en uygun propaganda aracı gazete olmuştur (Domenach, 2003, s. 21). Bununla birlikte XIX. yüzyılın ortalarına kadar gazeteler çok pahalı bir haber aracıydı. Bu nedenle son derece sınırlı bir kesim okuyabiliyordu. Ancak rotatifin bulunması, reklamın kullanılması ve dağıtımın hızlanması sonucu gazete fiyatlarının düşmesiyle birlikte, gazeteler insanların gündelik yaşamlarına girmiş oldu (Domenach, 2003, s. 22).

Her ne kadar gazeteler XX. yüzyılda tiraj kaybına uğramış olsalar da toplumumuzda bir propaganda kaynağı olma özelliklerini sürdürmüşlerdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında da gazeteler kamunun temel bilgilendirme kaynakları olmuşlardır. Bu özelliklerinden dolayı da propaganda için yaygın biçimde kullanılmışlardır (Bektaş, 2002, s. 101).

XX. yüzyılın en sert süreci şüphesiz Soğuk Savaş dönemidir. Aktif savaştan sonra başlayan ve bir nevi propaganda savaşına evrilen zaman içerisinde en güçlü silah gazete olmuştur. Dünyanın iki kutuplu hale getirildiği zamanlarda gazetenin etkileme potansiyelinin farkında olan ve onun bir propaganda aracı olarak kullanılması gerektiğini savunan Lenin, “Gazete, ihtilalin en kuvvetli silahıdır” derken; Stalin “Basın, en kuvvetli silahtır. Partiya (Parti, Komünist Partisi) onun yardımıyla her gün, her saat işçi sınıfına kendi diliyle konuşur. Partiya ile sınıf arasındaki manevi birliğin genişletilmesi için başka bir vasıta ve cihaz tabiiatta mevcut değildir” sözleri ile basına verdikleri önemi göstermişlerdir (Köksal, 2018, s. 47). Kolay ulaşılabilirliği ve çok okunması sayesinde gazete propaganda araçları arasında en sık kullanılanıdır (Köksal, 2018, s. 48).

KOMÜNİST İKTİDARIN İLK YILLARINDA BULGARİSTAN'DAKİ TÜRKLERİN GENEL DURUMU

İkinci Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda, 9 Eylül 1944'te Sovyet ordusu Bulgaristan'a girmiş ve yeni bir dönem başlamıştır. Vatan Cephesinin iktidara gelmesiyle birlikte ülkede köklü politik, sosyal, ekonomik değişiklikler yaşanmıştır. Kendisini enternasyonalist, Marksizm-Leninizm'in örnek uygulayıcısı, ülkedeki azınlıkların koruyucusu olarak gösteren Bulgaristan Komünist Partisi'nin¹ (BKP), Türklere, Müslümanlara ve diğer azınlıklara ilişkin politikası daima konjonktürel olmuş, zamana ve olaylara göre değişiklik göstermiştir. Parti, Türkler dâhil tüm azınlıkların desteğine ihtiyaç duyduğu zamanlarda ılımlı politikalar güderken; ihtiyacı kalmadığı zamanlarda sert bir siyaset izlemiştir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı yıllarında faşizme ve kapitalizme karşı silahlı mücadeleye giriştiği dönemde Türklere, Yahudilere, Ermenilere, Rumlara ihtiyacı olmuştur. Karşılığında iktidara geldiklerinde siyasi, sosyal ve ekonomik haklarda tam eşitlik, birlik, beraberlik, kültürel alanda ise özerklik ve serbestlik vaat etmişlerdir (Cambazov, 2011, s. 71).

BKP'nin iktidara gelmesinden sonra Aralık 1944'te yöneticilerin, Türk azınlığın temsilcileri ile yaptıkları görüşmeler önemlidir. Çünkü temsilciler, devrimden sonra kendilerine yönelik faşist dönemden kalma ayrımcılığın devam ettiğini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda Vatan Cephesinin Şubat 1948'de yaptığı kongrede kabul edilen program sayesinde tam bir özgürlük havası esmiştir. Zira söz konusu programa göre Bulgaristan'daki azınlıklara ana dillerinde eğitim yapma hakkı verilecektir.

Yönetim bir yandan peş peşe özgürlükler ilan ederken 1948 yılının ocak ayında BKP Merkez Komitesi, ülkedeki Türklerin güven duyulmayacak bir unsur olduğuna ve bir bölümünün Bulgaristan'dan gönderilmesine karar vermiştir. Yine 1948 yılı şubat ayında Vatan Cephesi Milli Şûrasına bağlı Azınlık Komisyonu kurulmuştur. İlgili kurulların kararları doğrultusunda 1949'dan itibaren Türklerin, Bulgaristan'dan ihracına yönelik somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Nihayet 1950-1951 arasındaki göçler söz konusu kararların sonucu olarak yaşanmıştır (Валери, 1998, s. 103-110). Açıkça görüleceği üzere Bulgar yöneticilerinin Türklere yönelik politikaları esasında oldukça nettir. Bulgarlar, Türkleri ülkelerinde istememektedirler. Sadece idarecilerin ne yapacaklarına ve nasıl yapacaklarına karar vermeleri biraz zaman almıştır.

BKP'nin Türklere dair politikaları ciddi tutarsızlıklar göstermektedir. Zira siyaseten tehdit olarak gördükleri Türklerin Bulgaristan'dan göç etmeleri, ülkedeki ekonomik dengeleri sarsmıştır. Ekseriyetle tarım ve hayvancılık ile meşgul olan yüz binlerce Türk'ün göçü söz konusu alanlarda çeşitli sıkıntıların doğmasına neden olmuştur. Ekonomik darboğaza giren Bulgar idareciler mecburen göçü durdurmaya ve Türklerin, Bulgar toplumuna entegre edilmesine dair politikalar üretmeye başlamışlardır. 1951 yılında BKP'nin yıllık bölge ve il parti komite toplantısında dikkat çekici bir karar alınmıştır; "Bundan böyle Bulgaristan'daki Türklerin, Bulgaristan vatandaşları olduklarını hissedecekleri, sosyalizmin ve kendi refahlarının etkin kurucuları olduklarını idrak edecekleri şekilde vatansever bir ruhla

¹ Öncesinde Bulgaristan İşçi Partisi iken iç dengeler ve ittifaklar sonucu Bulgaristan Komünist Partisi olarak adını değiştirmiştir.

yetiştirilmelerine gayret edilecektir.” Bu karar bağlamında Türklere birtakım kültürel hakların verildiği görülmektedir. Kısa zamanda yeni Türk okulları açılmış, kütüphaneler, tiyatrolar kurulmuştur. Ayrıca Türklerin meskûn olduğu yerlere yollar yapılmış, elektrik ve diğer alt yapı hizmetleri götürülmüştür (Валери, 1998, s. 116-119). Bütün bu çabaların altında ise daha önce ifade edildiği üzere, bu imkânları sağlayan Bulgar Hükümetine Türklerin bağlılığını sağlamak yatmaktadır.

1956 yılına kadar bu politikayı devam ettiren BKP yöneticileri Nisan 1956'daki genel toplantılarında yeni kararlar almışlardır. Devrimin üzerinden yaklaşık 12 yıl geçtikten sonra BKP artık Bulgaristan'daki sosyalist millî azınlıklarla birlikte Bulgar Sosyalist Ulusu inşa etme kararı almıştır. Artık tek ve bütün Bulgar Halkı söylemi ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda BKP yeni azınlık politikasını iki ana ögeye dayandırmıştır. İlki Bulgaristan'ın çok uluslu bir devlet olmadığı görüşüdür. İkincisi ise özellikle Türkleri hedefe almış ve Türklerin Bulgar milletinin ayrılmaz bir parçası olduğu tezinin kabul ettirilmesidir. Özellikle Todor Jivkov'un Cumhurbaşkanı olmasından sonra azınlık olgusu ortadan kaldırılmaya başlanmıştır (Валери, 1998, s. 125,133). Burada hedef yine Türklerin Bulgar toplumuna katılmalarını sağlamaktır. Ancak bunun yönetimi önemlidir. Zira Bulgar idarecilerin hedefledikleri katılım, Türklerin dil, din gibi temel kimlik değerlerini silerek Bulgarlaşmalarını sağlayarak bütünleşmektir. Zira özellikle 1957 ve 1960'lı yıllardan itibaren uygulamaya başladıkları kararlar bunu açıkça göstermektedir. Mesela Bulgar yöneticiler 1957'de dinle mücadelenin geliştirilmesi hususunda karar almışlardır. Bu karar doğrultusunda da BKP'nin yerel teşkilatlarına ateizm propagandası yapmaları istenmiştir. Yine Ekim 1958'de yapılan bir başka toplantı neticesinde Türk milliyetçiliğinin, Türklerle Bulgarları ayıran en önemli tehdit olduğu görüşü kabul edilmiştir. Bu tespit üzerine de Bulgar idareciler Türk milliyetçiliğini ve onun ayrılmaz parçaları olan Türkçeyi, İslâm'ı, Türk örf ve geleneklerini unutturmaya yönelik kararlar almışlardır (Валери, 1998, s. 128-129).

Bulgaristan'ı yöneten BKP Merkez Komitesinin Şubat 1974 tarihli toplantısında alınan kararlar ise Türkler için bir milat olmuştur. Söz konusu toplantı neticesinde Bulgar halkının kutlamalarında birlik ve bütünlüğün tesis edilebilmesi maksadıyla tüm azınlıkların da uymak zorunda bırakıldıkları yeni sosyalist geleneklerin benimsetilmesine karar verilmiştir. İlgili karara göre Türklerin dinî bayramları başta olmak üzere, gelenek ve adetlerini sosyalist biçimde kutlamaları yönünde baskılar başlamıştır. Bu kapsamda Todor Jivkov'un kızı Lyudmila Jivkova'nın başkanlığında “Toplumun Manevi Değerlerini Geliştirme Heyeti” kurulmuştur (Валери, 1998, s. 148-149). 1980'li yıllar ise Türklere yönelik baskı ve zulmün benzersiz hâl aldığı yıllar olmuştur. Türkçe konuşmanın yasaklandığı, dinî her türlü ibadetin engellendiği ve hatta Türklerin toplama kamplarında ölüme mahkûm edildiği zamanlar gelmiştir.

Kısaca özetlemek gerekirse, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Komünist Blok'a dâhil olan Bulgaristan, azınlık politikalarında değişime gitmiştir. Devrimin ilk yıllarında Türklere çeşitli alanlarda özgürlükler tanınmış; ancak bu özgürlükçü politikalarda istikrar sağlanamamıştır. Yönetim, bir yandan kültürel gelişimi desteklerken diğer yandan etnik temizlik ve asimilasyon çabasına girmiştir (Yavuz, 2019, s. 58-59).

KOMÜNİST DÖNEMDE TÜRKLER ÜZERİNDE UYGULANAN PROPAGANDA VE ALGI ÇALIŞMALARI

BKP'nin 1974 yılının şubat ayında yaptığı toplantıda Bulgar birleşik sosyalist milletin oluşturulması kararı alındığında hedef en büyük azınlık olan Türklerin, Bulgar toplumuna entegrasyonunu sağlamaktı. İdarecilere göre yeni toplum ancak Türklerin kimlik unsurlarının tamamıyla silinmesi, Türk tarafının asimile edilmesi ile tesis edilebilirdi. Bulgar devletine bağlı, sosyalist değerleri benimsemiş vatandaşların yetiştirilmesi sürecinde gazetelere ayrıca önem verildi. Çünkü Bulgar ekonomisinin bel kemiği olan ziraat ve hayvancılıkla meşgul olan Türklerin büyük bir çoğunluğu kırsal kesimde yaşıyordu ve Bulgarca bilmiyorlardı. Şehir hayatından uzak olan Türklere yönelik uygulanacak politikada Türkçe basının önemi ön plana çıkmıştı. Bulgaristan'da tehlike arz eden tek azınlık olan Türklere yönelik asimilasyon politikaları, ülkenin en ucra köşesine kadar giden gazeteler, dergiler, kitaplar, broşürler ve propaganda toplantıları aracılığıyla uygulandı (Köksal, 2018, s. 42).

Bulgar idarecilerin Türklere dair politikaları şartlara göre değişmiştir. Ancak her zaman asıl gaye Türk kimliğini sindirmek olmuştur. Daha önce belirtildiği gibi komünist yönetim, idaresini garanti ettikten sonra Türklere yönelik uygulamaları farklılaşmış ve şiddetlenmiştir. Uyum, hoşgörü politikalarını terk eden komünist hükümetin Türklere karşı değişmeye başlayan faaliyetlerinin ilk sonucu 1950-1951 yıllarında gerçekleştirilen zorunlu göç olmuştur. Yüz binlerce Türk göç ettirilirken hükümet, Türk kökenli Bulgaristan vatandaşlarının göç etmelerine hiçbir zorluk çıkarmayacağını duyurmuştur. Ancak göç için verilen dilekçelerin sayıları arttıkça bu durum Bulgaristan yönetimini endişelendirmiştir (Yavuz, 2019, s. 62). Oluşan endişelere müteakip Komünist Parti, ülkedeki Türklerin, anavatana olan ilgi ve sevgilerini azaltmak amacıyla Türkiye'nin onları istemediğini iddia etmiş; Türklerin Bulgaristan'dan göç etmeleri engellenmeye çalışılmıştır. Ancak bu çaba, Türklerin yurttan kalması için yeterli değildir. Bulgaristan'da en ağır işlerde, tarım ve hayvancılıkta, fabrikalarda, sanayide hülasa üretimin her aşamasında çok sayıda Türk çalışması nedeniyle büyük bir göçün Bulgaristan ekonomisini zor durumda bırakabileceği kaygısıyla Türk azınlıktaki göç isteğini kırmak için Türkiye'nin göçe karşı olduğu ve sınırları kapattığı haberleri yapılmıştır (Kamil, 2016, s. 53). Ancak bütün propagandalara rağmen 1951 yılına kadar 377.000 Türk, Bulgaristan'ı terk etmiştir (Halaçoğlu, 1989, s. 312).

Yaşanan göçün şiddetini göstermesi bakımından Amerikan Merkezî Haber Alma Teşkilatı aracılığıyla elde edilen 7 Eylül 1950 tarihli "Bulgaristan'da Türk Karşıtı Propaganda" adlı rapor önemlidir. İlgili belge, Bulgar yöneticilerin Türklerin gitmesine mâni olmak için yaptıklarını açıkça göstermektedir:

"1. Bulgaristan'da, özellikle Türklerin yoğun olduğu bölgelerde, sistemli bir Türkiye karşıtı propaganda sürdürülmektedir. Propagandanın konusu Türkiye'de ev ya da yemek olmadığı şeklindedir. Türklerin açlıktan öldüğü ya da ot-saman yediği söyleniyor. Türkiye için Bulgaristan'ı terk etmek isteyenlere, Türklerin, Türkiye'deki akrabaları onları 3 yıl boyunca destekleyeceklerini garanti etmezlerse kabul edilmeyecekleri söyleniyor. Bu nedenle, Bulgaristan propagandasına göre, yaşanabilecek en güzel yer Bulgaristan'dır.

2. Komünist Parti tarafından seçilmiş birkaç Türk, köy köy geziyor ve Türkiye ile ilgili hikayeleri tekrar ediyor. Mestan bölgesinde, Nuri Turgut, Hasan Nalbant, Ahmet Karakedi (namı değer Ahmet önder), Halil Ahmet, Mehmet Hüseyin denen bir aşçı, Ahmet Halil denen bir berber ve Belediye Başkan yardımcısı Zeki Kamil, Bulgaristan Komünistleri tarafından bu amaçla kullanılmaktadır.

3. Bulgaristan Hükümeti, ticarete yer alan varlıklı Türkleri Türkiye'ye göç etmek konusunda teşvik ediyor. Ancak bu grupları göçten alıkoyuyordu. Üç komünist Türk gazeteci Türkiye'den Bulgaristan'a gelmesinden önce Momchilgrad ve Cumayibela bölgelerindeki insanlarla bir grupta Türkiye'ye göç etme kararı aldı. Plovdiv'de vize için Türk konsoloslukuna başvuru yaptılar. Bu başvuruyu yapanlar, köylerine döndüklerinde sürgün edildiler. Bu olaydan sonra, Bulgaristan'da Türkiye karşıtı propaganda seferberliği başladı.

4. Komünizm Bulgaristan Türkleri tarafından kabul edilmedi. Bulgarlar arasında da gerçek komünistlerin sayısı oldukça azdır. İnsanlar, Komünist Parti üyeleri ve milislerin güçleri ile korkutulmuştur. Hükümet kolhozlar oluşturmayı istiyor fakat bu projeye çok az sempati var. Komünist Parti köylülere güvenmiyor ve hasat zamanlarında milis üyeleri, köylülerin mahsulleri sabote etmesini önlemek için başlarında duruyor” (Anti turkish propaganda, 1950).

Raporda görüldüğü üzere Türkiye'yi karalamaya yönelik olarak halktan kişiler komünizm propagandasında kullanılmıştır. Propaganda tekniklerinden olan tanıklık (testimonial) yöntemiyle Bulgaristan'daki Türkleri etkilemeye çalışmışlardır. Söz konusu amaca hizmet etmek için Nazım Hikmet şehir şehir gezmiştir. Nazım Hikmet, 1951 yılında Blaga Dimitrova ve Komünist Parti yetkileriyle birlikte Bulgaristan'daki Türk köylerini dolaşmış; onların Türkiye'ye göç etmekten vazgeçmeleri ve köylerinde tarım kooperatifleri kurmaları için ikna çabalarında bulunmuştur. 20 miting, 10 halka konuşma ve 12 farklı yerde küçük gruplarla görüşme yapmıştır (Yenisoy, 2012). Nazım Hikmet gezilerinde Bulgaristan'daki Türklerin göç etmemesi için Türkiye'deki zor hayat şartları hakkında yaşadıklarını anlatmıştır:

“Kardeşlerim! Kendi anavatanımdan kaçtım. Canım memleketim Türkiye, Amerikalılar tarafından esaret altına alınmıştır. Ben on yedi yıl boyunca, vatan göklerini hapisane parmaklıkları arasından görüyordum. Hür Bulgarya'da Dimitrofun bahtiyar memleketinde göğüs dolusu hürriyet havası teneffüs ediyorum. Fakat henüz içim rahat değil. Çünkü burada, hürriyeti, evlatlarının saadetini, sosyalist emeğinin yarattığı saadeti akılsızca bırakıp, benim güçlükle kurtulabildiğim zindana gitmek isteyen millettaşlarım var. Kardeşlerim, size bugünkü Türkiye'yi anlatmadıkça, satılmış yalancılardan sizi uçuruma sürüklediklerini bildirmek olan vazifemi yerine getirmediğçe içim rahata kavuşmayacak.”

Yaptığı toplantılarda göç etmekte kararlı olan topluluğa Türkiye'deki kötü şartları detaylı anlatmıştır:

“Türkiye'de durum bambaşkadır. Orada herhangi bir Amerikalı, bir Türk kızını beğendi mi, ara da bul bir daha... Orada şikâyete gidecek kimse yoktur. Himaye isteyeceğin yer yoktur. Unutmayın ki, Bulgaristan halk idaresinin başında bizim büyük dostumuz olan Vilko Çervenkov

yoldaş durmaktadır. O, sizin her isteğinize, her an, şahsen cevap vermeye hazırdır. Arkadaşlar, sizin vatanınız burasıdır. Siz Amerikalıların tahakküm ettiği Türkiye’de değil, burada hüsrünüz, burada kendi toprağınızdasınız.” (Özyurt Ulutaş, 2018, s. 140).

Tanıklık yöntemiyle BKP idarecileri tanıdık, popüler kişilerle Türklerin yaşadıkları yerleri dolaşarak, göç etmelerine mâni olmaya çalışmışlardır. Türklere yönelik üst üste farklı propaganda yöntemlerini uygulayan hükümet yetkilileri aynı zamanda basın yayın faaliyetleri aracılığıyla çalışmalarına devam etmiştir.

“Gazete, ihtilalin en kuvvetli silahıdır” diyen Lenin, devrim sonrasında da bu güçlü silahın iktidarın emrinde olması gerektiğini belirterek güdümlü bir basın arzu etmiştir. Bu maksatla ülke genelinde yayınlanan Sofya merkezli ve çocuklara yönelik Eylülcü Çocuk gazetesi, gençlere yönelik Halk Gençliği gazetesi, büyüklere veya her kesime yönelik Yeni Işık ve Yeni Hayat gazeteleri Türklere yönelik propaganda faaliyetlerinin en önemli aygıtları olmuştur (Köksal, 2018, s. 46-47). Söz konusu yayınlar arasında ise 1945 yılında faaliyete geçen “Işık” (daha sonra Yeni Işık olarak ismi değiştirilecektir) gazetesi BKP’nin yayın organı olarak çalışmıştır. BKP Merkez Komite Sekreterliğinin bir kararında parti Yeni Işık gazetesinin görevlerini şöyle belirlemiştir;

“Yeni Işık gazetesinin görevi, okuyucularını sınıfsal partilik, vatanseverlik, enternasyonal, ateist ve estetik ruhta terbiye etmektir. O, okuyucularına sosyalist yaşam biçimini, medeni ritüelleri öğretmekle, sosyalist yaşam biçimi ile medeni ritüellerin üstünlüğünü, sosyalizmin kapitalizmden üstünlüğünü kanıtlamakla yükümlüdür. Okuyucularını BKP davasına sadakat, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Sovyet halkı ile dostluk ruhunda terbiye etmelidir. Emekçileri BKP’nin ekonomi politikasının gerçekleştirilmesi savaşına seferber etmek, dinsel fanatizmin ve dünya görüşünün kimlikle bertaraf edilmesine yardımcı bulunmak, hayat ve dünya hakkında bilimsel, materyalist anlayışı kökleştirmek, okuyucularını Bulgar ulusunun tüm halkımızın sosyalist maddi ve manevi kültürü ile tüm halkın dili olan Bulgarca ile kaynaştırıp bu kültürün tam değerli ve aktif elemanları olmalarını sağlamaktır. Gazete, sosyalist ülkelerin barış sever politikalarını sınıfsal devrimci özünü okuyuculara anlatmalı, burjuva ideolojisi ve antikomünizme karşı aktif hücum davasına geçmeli, emperyalizmin ideolojik diversiyonu işaretlerini hele de Türkiye ve öteki kapitalist ülkelerin gerici çevrelerinden gelen ve ülkemizdeki Müslüman Bulgar ahaliyi hedef alan ideolojik saldırıların iç yüzünü açıklamalıdır.” (Cambazov, 2011, s. 157-158).

BKP liderliğinde Bulgaristan’da Türkiye’ye karşı büyük bir karalama propagandası yürütülmektedir. Şüphesiz bunun en büyük aracısı da Yeni Işık gazetesidir. Bu minvalde gazetede düzenli olarak Türkiye hakkında kötü haberler yayınlamıştır. Söz konusu haberler üçüncü sayfa haberleri, ekonomik zorluklar ve terör olayları ile ilgilidir. O yıllarda gazetenin Dış Haberler şubesinde çalışan İsmail Cambazov yaptıklarını şöyle anlatmıştır;

“Dış haberler şubesinin esas görevi Yakın ve Orta Doğu’da Amerikan emperyalist ibrikçisi olan Türkiye’yi aşağılamak değil, doğrudan doğruya batırmaktır. Kaba iftira, karalama, propagandasının bir ölçüsü yoktu. Uydur uydur yaz. Senden delil, şahit, ispat isteyen yok. Ne yazarsan yaz, yeter ki halkı Türkiye’den soğut. Kaba propagandamız öyle gülünç,

inandırıcılıktan uzak bir hal almıştı ki yalancılığımız, uydurukçuluğumuz herkesin anlayacağı şekilde sırtıyordu.” (Cambazov, 2011, s. 237).

Cambazov’un ifade ettiği yalan ve uydurma haberleri Yeni Işık gazetesini taradığımızda hemen fark etmek mümkündür. Bulgaristan’dan göç etmiş ve Türkiye’de yaşayanların göndermiş oldukları sözde mektuplar, “Görenler Anlatıyor”, “Gidenlerden Mektuplar”, “Güler misin, ağlar mısın?” köşeleri oluşturularak okuyuculara sunulmuştur. “Görüştüğüm, konuştuğum insanlar Bulgaristan hasretiyle yanıyor”, “Oranın hayatına alışamadık alışamayacağız”, “Dostlarla hasret kalmak çok zor, bel büken en büyük dert işsizlik”, “Bizi insan yerine saymıyorlar” başlıklarla Türkiye hakkında kötü bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

“Oranın hayatına alışamadık alışamayacağız” başlığıyla (Ek 2) muhtemelen Yakın Akriba Göçü ile Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç edenlerin pişmanlığı şu satırlarla aktarılmıştır. *“Aradan çok yıllar geçti. O sırada evimiz yurdumuzu terk ederken bize kimse höyt dememişti, kimse kovmamıştı. Şeytanın aklına uyduk ta yurdumuzu bıraktık. O günden bugüne kadar başımdan geçenleri anlatamam. Doğup büyüdüğüm toprakları 30 yıl sonra tekrar ziyaret edince buradaki güzel hayatı gördüm. Ama elden bir şey gelmez. Akıl eder baş çeker, demişler. Bizim iş de öyle oldu...”*

“Görüştüğüm, konuştuğum insanlar Bulgaristan hasretiyle yanıyor” başlığıyla yayınlanan yazı ise yine Türkiye’ye gelmiş olanların pişmanlıklarını aktarmaktadır; (Ek 1)

“Geçenlerde Silistra sancağı Dolets köyünden H. Aliev Türkiye gezisinden döndü. İzlenimlerini paylaşmasını rica ettim. Biraz düşündü ve orada 85 gün kaldım diyerek söze başladı. Edirne, Silivri, Bursa, Ankara, Akşehir, Konya, Çanakkale, Ecabat şehirlerini gördüm, köylerde de bulundum. Orasının güzel yerlerini de gezdim. Fabrika sahiplerinin ve köy ağalarının işçileri ve çırakları nice istismar ettiklerine şahit oldum. Bankaların soyulduğuna, gün ortası insan öldürme, daha bir sıra huzursuzluklarla karşı karşıya geldim. Bir akşam İstanbul’da bir arabada konuşurken hürriyet için söz oldu. Övünüyorlardı. Dayanamadım, nasıl hürriyettir bu bilmem, dedim. Neden, dediler. Nedeni var mı, buraya geleli beri tek bir akşam korkudan çıkarmadınız beni. Kapılarınızı daima kapalı ve kilitli tutuyorsunuz, birisi zili çalsa, yabancıysa açmıyorsunuz. Hele de kadınları yalnız başına sokağa çıkmadığı bu ülkede ...” cümleleriyle başlanmış yazının devamında ise kötü yiyecek ve yetersiz sağlık şartları vurgulanarak bu sıkıntıları yaşayan insanlardan örnekler verilmiştir (Yeni Işık, 1980).

Yeni Işık gazetesinin “Gidenlerden Mektuplar” kısmında Yakın Akriba Göçü ile Türkiye’ye göç edenlerin sözde mektubundaki şu cümleler diğer yazılarla benzerlik göstermektedir (Ek 3).

“Sevgili Emine Teyzeciğim, Mektubunuzu, hediyeleri ve tebriklerinizi aldık, okuduk, için için ağladık. Sizlerin ve doğup büyüdüğümüz yerlerin hasretliği bizi üç yılda kocattı. Hatırlıyorsun ya 1977 yılının ocak ayını. Soğuk bir gündü ve kar yağıyordu. Öyle olduğu halde Dulovo garası insanla dolmuştu ... Akrabalarımızdan yardım görmedik ... Bir yandan çok fakirlik öte yandan da her şey sık sık pahalılaşıyor burada. Yırtık giyimli insanları, paçça açarak dilenenleri ilk defa burada gördüm ömrümde. Fakirlerin kanını emen zenginlerde var burada ... Anlıyorsun ya teyzeciğim, hiç hassasiyetim yok burada. Köpeklerden aşağı

tutuluyoruz. Biz kardeş gibi yaşamak umuduyla geldik, o gene tam tersi çıktı. Çocuklarımızı kötü sözlerle gücendiriyorlar. Üstelik bir de ne sağlık kaygısı ve ne de güvenliği var ...” (Yeni Işık, 1980)

Bu haberlerin haricinde de yıllar boyunca benzer makaleler ile olumsuz bir Türkiye algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunlara örnek olabilecek bazı yazılar da şunlardır;

1. “Türkiye’ye Göçmek İsteyenler Kimlerdir?”, Yeni Işık Gazetesi, 23 Aralık 1949, s. 1.
2. “Türkiye, Yeni Göçmen Kabul Etmek İstemediğini Artık Açığa Vuruyor”, Yeni Işık Gazetesi, 21 Ocak 1950, s. 1.
3. “Türkiye’ye Niçin Göç Etmek İstemiyoruz”, Yeni Işık Gazetesi, 5 Ağustos 1950, s. 3.
4. “Göç Meselesine Engel Olan Bulgaristan Hükümeti Değil, Türkiye Hükümetidir!”, Yeni Işık Gazetesi, 26 Ağustos 1950, s. 1.
5. “Türkiye’den Gelen Mühim Mektup”, Yeni Işık Gazetesi, 14 Ekim 1950, s. 4.
6. “Mürteci Türkiye’ye Gitmiyeceğiz”, Yeni Işık Gazetesi, 28 Mayıs 1951, s. 4.
7. Mustafa Kahvecioğlu, “Türkiye’den Yine 20 Göçmen Kaçtı”, Yeni Işık Gazetesi, 1 Ocak 1952, s. 4.
8. “Bulgar Uzmanlarının Türkiye’ye Yardımı”, Yeni Işık Gazetesi, 30. 11. 1971, s. 5.
9. “Türkiye’de 785 bin çocuk okuldan yoksun”, Yeni Işık Gazetesi, 9. VII. 1974, s. 3.
10. Hasan Mahmudov, “Türkiye’de 8 Milyon Bakıma Muhtaç Çocuk Var”, Yeni Işık Gazetesi, 3 Ocak 1980, s. 3.
11. “Türkiye’de 15 Milyon Kişi Elektriksiz”, Yeni Işık Gazetesi, 3 April 1980, s. 5.

Cabazov’un da ifade ettiği gibi tamamı masa başında kaleme alınan bu ve benzeri onlarca yazının tek bir amacı vardır; Türklerin, Türkiye’ye gitmesini engelleyebilmek. Ekonomik olarak ciddi kan kaybı yaşamaktan korkan Bulgar Hükümeti, Yeni Işık gazetesi aracılığıyla yıllarca Türkiye’yi her bakımdan kötü göstermeye çalışmıştır. Buna karşın da komünizmi ve Sovyet Rusya’yı öven yazılar kaleme almışlardır. Gazetede Osmanlı’yı ve Türkiye’yi yeren ve Rusya’yı yücelten yazılar çifte kurtarıcımız şeklinde ele alınmıştır. Aşılana çalışılan düşünceye göre Sovyet Rusya, Bulgaristan’ı önce Osmanlı esaretinden kurtarmış sonra da faşizmin ve kapitalizm bataklığından çıkarmıştır (Cambazov, 2011, s. 237). Konun nasıl işlendiğine dair tarama yapıldığında ise; örneğin 8 Ocak 1980’de Yeni Işık gazetesinde Muhittin Mehmedov adlı Türk bir yazar tarafından kaleme alınan “Büyük Vatansever ve Devrimcimiz” başlığıyla çıkan yazıda Osmanlı Dönemi’nde ayrılıkçı hareketlere katılan Hristo Botev kahraman olarak anlatılmıştır. Söz konusu yazıda Bulgarların ve Türklerin Osmanlı Devleti çatısı altında esaret içinde yaşadıkları sık sık dile getirilmiştir. Ayrıca Türk yazarlar tarafından “Biz Bulgarlar Daima Doğruluk Yolundayız”, “Vatanımızın Büyük Bir Günü”, “Ateşin Savaşçısı”, “Bulgar Devletinin Kuruluşu ve Onun Tarihi Rolü”, “Kalplerde Yaşayan Devrimci”, başlıklarıyla da yazılar kaleme alınmıştır. Tespit edildiği üzere gazetede Bulgar tarihi ve ayrılıkçılar hakkında yazılara sıkça yer verilmiştir. Bu sayede, gazete aracılığıyla Osmanlı’ya karşı bir nefret oluşturulurken Bulgar tarihi ile övünülmesi gerektiğine dair bilinçaltı kodlamaları işlenmeye çalışılmıştır.

Türlere yönelik propaganda yöntemlerinin hemen hepsi üst üste kullanılmıştır. Çünkü Bulgar yönetimi için en büyük sorun, Türklerin milliyetlerine ve inançlarına olan bağlılıklarıdır. 1954 tarihli CIA raporundaki şu ifadeler dikkat çekicidir; “*Ancak ülke çapında gençlerin çoğu*

hala tutucudur. Daha geleneksel olan yaşlılar arasına sızmak ve hükümetin propaganda vaatlerini uygulamak daha zordur.” (The Turkish Minority in Bulgaria, 23 July 1954). İdarecilere göre Bulgaristan’daki Türklerin kimliklerine ve inançlarına gösterdikleri sadakat onların komünist olmalarındaki en büyük engeldir. Bu sorunu aşma yolu ise Stalin tarafından gösterilmiştir. Sovyet Rusya idaresinde yönetilen Bulgaristan’ın nüfus dengesi hakkında kararlar alan Stalin, Türklerin kitleler hâlinde Türkiye’ye göç etmesini istememekle birlikte kalanlara yönelik propaganda ve eğitim yolu ile komünizmin aşılmasını istemekteydi. Bu minvalde Türk öğrenciler Bakü’de öğrenim görmüş; Bulgaristan’daki Türk okullarında eğitim ve öğretimin sosyalizm tekelinde yapılabilmesi için Azerbaycan’dan eğitimciler getirilmiştir. Hiç şüphesiz böylelikle şekil olarak “millî”, içerik bakımından “sosyalist” bir Türk nüfusu yaratılmak istenmiştir (Yavuz, 2019, s. 63). Bu hedef doğrultusunda faaliyet gösteren yöneticilerin yaptıkları istihbarat raporlarına şöyle yansımıştır;

“1. 1952’de, Türk azınlığın eğitimi için Şumnu ve çevresinde kızlar ve erkekler için özel okullar açıldı. Türk aileler, Bulgaristan’ın ilhakından itibaren köklerinin olduğu ülkeye (Türkiye kastediliyor) bağlılık duygularını korudular. Ancak yaygın cehaletle mücadele gibi haklı bir bahaneyle (Komünist Parti) genç Türkleri 12 aydan 2 yıla kadar belirli periyotlarla özel yatılı evlerde toplamaya başladı. Buralarda Türk gençlere genel ve siyasi kültür alanlarında temel eğitim veriliyor.

2. Bu evler, cehaletle haklı ve aleni mücadele siyaset eğitmenlerinin, ailelerinden aldıkları eğitimle birlikte doğal olarak Türklük duygusuna sahip gençlerin zihinlerine yakınlaşmasını sağlamıştır. Bu eğitimciler, Türk gençlerine genel kültürün yanı sıra komünist doktrinin ilkelerini aşılamağa çalışmaktadırlar. Yetenekli ve becerikli Türk gençleri akrabalarına ve Türk kökenlilere komünizmi yaymak üzere görevlendirilmiştir. Böylece yeni bir plan geliştirilmiştir; resmi propagandanın girmesine karşı kapalı olan gruplar arasında bu yeni dönemler gayri resmi propaganda yaparak onları devlete ve tarım kooperatiflerine katılmaya ikna ediyorlardı.” (The Turkish Minority in Bulgaria, 23 July 1954).

Eğitim çağındaki Türk gençlerine eğitim aracılığı ile komünizm aşılanağa çalışılırken, Yeni Işık gazetesiyle ülkedeki bütün Türklere yönelik ateizm ve komünizm propagandası yapılmaya devam ediliyordu. Özellikle BKP’nin 1983 yılındaki 12. kongresinde bu maksatla özel kararlar dahi alınmıştır;

“II- Özel Sorunlar

D. Bilimsel Ateizm ve Marksist- Leninst Dünya görüşünün oluşturulması.

a. İslam ve onunla ilgili insan sağlığı için zararlı gelenekler (sünnet, oruç, mevlit. Bunlar hakkında ayrı ayrı plan yapılacaktır.” (Cambazov, 2011, s. 140).

Bu kararlar Yeni Işık gazetesinde yıllarca İslâmiyet’in zararları ile alakalı yüzlerce makale yayınlanmıştır. Bu noktada önemle ifade etmek gerekmektedir ki, Yeni Işık gazetesinin İslâmiyet’e karşı propagandası bir kampanya değil 40 yıldan fazla daimî metodik bir savaş olarak devam etmiştir (Cambazov, 2011, s. 222). Çünkü Bulgaristan’daki Türkler için İslâmiyet kimliklerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bağı bilen parti yöneticileri de Türklerin inançlarını

hedef almış ve kuvvetli bir dinsizlik propagandası sürdürmüşlerdir. Yıllara göre bir tarama yaptığımızda sonuçlar bu savaşı açıkça ortaya koymaktadır;

1. “Türkiye’nin Müslüman Dünyasına Karşı Güttüğü Hıyanet Politikası”, Yeni Işık Gazetesi, 10 Temmuz 1952, s. 4.
2. “Dini Taassuptan ve Batıl İnançlardan Kurtulabilmek için İlmî Bilgileri Benimseyelim!”, Yeni Işık Gazetesi, Şubat, 1958, s. 5.
3. “İslamiyet, Kadınların Düşmanıdır!”, Yeni Işık Gazetesi, 16 Mart 1958, s. 5.
4. A. Kajdan, “Allah’ı Yaratan İnsandır”, Yeni Işık Gazetesi, 7 Temmuz 1959, s. 4.
5. Selim Bilalof, “Dindarlık Belasından Nasıl Kurtulabildim?”, Yeni Işık Gazetesi, 20 Ağustos 1959, s. 2.
6. Selim Bilalof, “Oruç Yalnız İslamiyet’in Malı mıdır?”, Yeni Işık Gazetesi, 20 Şubat 1960, s. 2.
7. Leyla Ahmedova, “İslamiyet Kadının Düşmanıdır”, Yeni Işık Gazetesi, 5 Mart 1960, s. 2.
8. İsmet Etemof, “Kur’an Mukaddes Bir Kitap mıdır?”, Yeni Işık Gazetesi, 23 Nisan 1960, s. 2.
9. A. Novikof, “Dinin Sınıfı Kökleri”, Yeni Işık Gazetesi, 30 Haziran 1960, s. 2.
10. “Karanlıktan Aydınlığa”, Yeni Işık Gazetesi, 29 Ekim 1960, s. 2.
11. D. Genof, “Dine İnananlar Partiyaya Aza Olamaz”, Yeni Işık Gazetesi, 2 Şubat 1961, s. 2.
12. H. Tuna, “Batıl İnançlar Yıkılıyor”, Yeni Işık Gazetesi, 23 May 1961, s. 3.
13. Rıza Aliyef, “Dini Bayramların Zararları Gittikçe Daha iyi Anlaşıyor”, Yeni Işık Gazetesi, 23 May 1961, s. 3.
14. E. Tatarova, “Domuz Bakıcı Halime Abla”, Yeni Işık Gazetesi, 18 Oktyabr (Ekim) 1962, s. 5.
15. K. Straşimirof, “İslamiyet Sağlık Düşmanıdır”, Yeni Işık Gazetesi, 25 Temmuz 1963, s. 4.
16. Kunka Radeva, “Oruç Kadınlara Zararlı mıdır?”, Yeni Işık Gazetesi, 14 Şubat 1963, s. 2.
17. Selim Bilalof, “Kuranın Aslı Nedir?”, Yeni Işık Gazetesi, 11 Mayıs 1965, s. 2.
18. A. Okulof, “Ateizm Propagandamız Komünist İnsanseverliğinin Kopmaz Bir Parçasıdır”, Yeni Işık Gazetesi, 7 Ocak 1969, s. 2.
19. “Dinsel Ayınlar Sağlık İçin Zararlıdır” (Cambazov, 2011, s. 222).
20. “Bilim Din ile Bağdaşmaz” (Cambazov, 2011, s. 222).
21. “Günlük Yaşamdaki Dini Kalıntıların Bertaraf Edilmesi” (Cambazov, 2011, s. 222).
22. “Ateizm-Sosyalist Manevi Kültürün gerekli Vasfıdır” (Cambazov, 2011, s. 223).
23. “Orucun Aslı ve Zararları” (Cambazov, 2011, s. 223).
24. “Kurban Bayramın Aslı ve Zararları” (Cambazov, 2011, s. 223).

Sosyalist sistemde gazeteler ve gazetecilik, iktidardaki Komünist Partinin elinde en önemli ideolojik, siyasi silah olmuştur. Yeni Işık gazetesi de parti hangi görevi vermişse onu yapmıştır (Cambazov, 2011, s. 157). Bulgaristan’ın siyasi ve ekonomik koşullarına göre yöneticilerin Türklere yönelik politikaları değişmiştir. Fakat yarım yüzyıllık BKP iktidarının hedefi daima Türklere kimliklerini unutturmak olmuştur. Bunun için de yıllar boyunca her türlü

yöntemi deneyen BKP, bütün propaganda yöntemlerine, asimilasyon gayretlerine rağmen Türk kimliğini silemediği için 1980'li yıllardan sonra toplama kamplarını kullanarak kültür kırımından sonra Türk nüfusunu da kırmaya, yıldırma gayret etmiştir.

BKP'nin yayın organı olan Yeni Işık gazetesi 40 yıl boyunca Türkiye'ye ve Türklere dair her türlü değeri kötüleştirmiştir. Çeyrek asır bu gazete çalışan Cambazov'un ifadesiyle amaçları Türkiye'yi batırmak olmuştur. Çalışma çerçevesinde paylaşılan örnekler bu sürecin sadece küçük bir boyutundan ibarettir.

SONUÇ

Propaganda kelimesinin kökeni Ortaçağ Avrupası'na dayansa da algı yönetimi olarak kullanılması XV. yüzyıldan sonra Papa tarafından olmuştur. XX. yüzyılla birlikte propaganda, sistematik ve önceden tasarlanmış; hedef kitlenin duygularını ve eylemlerini istenen amaçlar doğrultusunda etkileme ve ikna etmek için kullanılmıştır. Kişileri manipüle etme amacıyla kullanılan propaganda, devlet, çıkar grupları vb. kurum veya kişinin kullanıma göre çeşitlilik göstermiş; farklı teknikler sergilemişlerdir. Ancak bunlardan araçlaştırılması en kolay olanı gazetedir.

Çalışma konumuz olan Bulgaristan Türkleri üzerinde kullanılan propaganda, Türklerin asimile edilme çalışmalarının bilinçaltı mesajlarla sağlanabilmesi için kullanılmıştır. Aktif propaganda aracı olan gazete, çalışmada söz edildiği gibi Bulgaristan'da Türkler üzerine her dönem kullanılmıştır. Her dönemde farklı gazeteler aracılığıyla dönemin fikri yapısı Türklere aşılana çalışılmıştır. Türklerin haklarına nispi de olsa kavuştuğu Çiftçi Partisi döneminden itibaren propaganda çalışmaları yapılmıştır. Bulgaristan Halk Çiftçi Birliği, yayın organı ile Türkler arasında toprak kardeşliği fikrini aşılama çalışmıştır. Çiftçi Partisinden sonra yönetime geçen faşist yönetimde Türkler oldukça zor şartlar altında yaşamışlardır. Kendini 'Türklerin kurtarıcısı' olarak nitelendiren Komünist Parti ise 1944 yılında iktidara geldiği ilk andan itibaren asimile etme çalışmalarından geri durmamış bu amaçla propagandayı kullanmıştır.

1944 yılından sonra Bulgaristan'da Türk azınlığa yönelik çok sayıda Türkçe gazete çıkmıştır. Toplumda her yaş aralığı için çıkan bu gazetelerin asıl amacı komünizm propagandası yapmaktır. Uzun bir dönem sosyalist bir birey yetiştirme gayesi güden komünist yönetim, bu amacından zaman zaman vazgeçip asimile çalışmalarını şiddetle uygulamıştır. Ancak gazete aracı hiçbir zaman terk edilmemiş, Türkler bilinçaltı mesajlarla Bulgarlaştırılmaya devam edilmiştir. Bu süreçte en önemli gazete Yeni Işık gazetesidir. Gazete, ilk dönemlerinde Türkçe daha sonra Türkçe ve Bulgarca yazılarla Türkler üzerinde istenilen hedeflerde algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Hedeflerden en önemlisi, Bulgar tarihini benimsetip bir Türkiye düşmanlığı yaratmaktır. Bu minvalde gazete de sık sık Türk yazarlar tarafından Bulgar tarihini öven yazılar yayınlanmıştır. Ayrıca Türkiye hakkında şiddetli bir kara propaganda yürütülerek Bulgaristan Türklerinin Türkiye ile bağları koparılmaya çalışılmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

The Bulgarians, who were subject to the Ottoman Empire for about 450 years, beginning with the 19th century with the provocation and support of foreign countries, especially Russia, started to rebel against the Ottoman Empire. As a result of banditry movements, Bulgarians declared their autonomy in 1878 and their independence in 1908. However, history of Bulgaria, which gained its independence as a result of violent acts, would experience political instability for years. Bulgarian administrators who were directly affected by European politics, were caught between fascism and communism, especially during the World War II. In the country where have been successive military coups, the strong side came to power.

Although power has changed hands amongst ideological groups, the only thing that has not changed in Bulgarian history is antagonism towards the Turkish people. German-supported Fascists, who ruled between 1934 -1944, tried to assimilate the Turks during their rule. The most important idea put forward by fascist rulers who claim to have done scientific studies on this subject directed towards the Turkish population was that; "You are not a Turk, you are Bulgarians forced to become Muslim during the five-century Ottoman rule". The first purpose of this propaganda was to be able to break ties with their Turkish self-identity in Bulgaria. The second aim was to get them ready to be assimilated.

In the years of the World War II, on September 9, 1944, the Soviet army entered Bulgaria and a new period started. With the coming of the Vatan Front to the power, the country had experienced radical political, social and economic changes. The policy of the Bulgarian Communist Party, which shows itself as an internationalist, exemplary practitioner of Marxism-Leninism, as a protector of minorities in the country, has always been cyclical and has changed according to time and events. While the Party pursued moderate policies when it needed the support of all minorities, including the Turks; when their support was not needed anymore, they changed their policies regarding the Turkish population. For example, Communists needed Turks, Jews, Armenians and Greeks during the World War II, when they engaged in armed struggle against fascism and capitalism. In return for their support full equality, unity, togetherness and autonomy and freedom in the cultural sphere were promised to minorities, in case of they came to power. But after the World War II, BCP strengthened its puissance and made a radical change in its policies towards minorities.

During the first years of the revolution, freedoms were given to Turks in various fields; however, stability has not been achieved in these libertarian policies. BCP, on the one hand, promoted cultural development, and on the other hand, engaged in ethnic cleansing and assimilation. At the meeting of the BCP in February 1974, when the decision was made to establish a Bulgarian united socialist nation, the target was to ensure the integration of the biggest minority Turks into the Bulgarian society. According to the administrators, the new society could only be established by completely erasing the identity elements of the Turks and assimilating the Turkish side. In the process of raising citizens who belong to the Bulgarian state and adopt socialist values, newspapers were given a special attention. Because the majority of Turks, who are the backbone of the Bulgarian economy, engaged in agriculture and animal

husbandry, lived in the countryside and did not speak Bulgarian. The importance of the Turkish press was at the forefront in the policy to be implemented for Turks far from city life. Assimilation policies for Turks, the only minority in hazardous for Communist Bulgaria, have been implemented through newspapers, magazines, books, brochures and propaganda meetings that go all the way to the farthest corner of the country.

As stated above, the Communist administration has differentiated and intensified its practices towards Turks after guaranteeing its administration. The first move of the Communist Party, which gave up its policies of harmony and tolerance, was to force them to migrate. In 1950-1951, the Communist Party forced thousands of Turks to migrate. However, as the number of petitions for immigration increased, this situation worried the Bulgarian administration. However, the number of Turks who wanted to migrate more than expected worried BCP managers. Afraid of losing their workforce, BCP administrators tried to prevent the immigration of Turks in Bulgaria this time. This time, the communists started to reverse propaganda. Claiming that Turkey did not want them to go, tried to stop the Turks immigration from Bulgaria. However, this effort was not sufficient for Turks to stay in Bulgaria. Thousands of Turks worked in the heaviest jobs in Bulgaria, especially at every stage of its production. Fear of losing production power, BCP executives focused on reverse propaganda. In leadership of BCP, at Bulgaria started of a big slanderous propaganda against Turkey were carried out. The most powerful tool of the defamation campaign was Yeni Isık paper. In Yeni Isık was published many bad news about Turkey. The news in the newspaper was about poverty, theft, economic difficulties and terrorist incident. All these and similar newspaper articles had a purpose: To prevent the emigration of the Turks living in Bulgaria to Turkey.

Almost all of the propaganda methods have been used in a row for Turks. Because the biggest problem for the Bulgarian administration was the devotion of Turks to their nationality and beliefs. While communism was tried to be instilled in Turkish youth through education, atheism and communism propaganda was continued for all Turks in the country with Yeni Işık newspaper. In the socialist system, newspapers and journalism became the most important ideological, political weapon in the hands of the ruling Communist Party. Yeni Işık newspaper did whatever task the party gave. But BKP, which has tried all kinds of methods for years, has tried to break and intimidate the Turkish population after the cultural crushing after the 1980s, because it could not erase the Turkish identity despite all the propaganda methods and the assimilation efforts.

KAYNAKÇA

Tahir, N.A. (2015). *Bulgar Komünist Partisi ve Bulgaristan'daki Türklere Yönelik Asimilasyon Politikası*.

Anti turkish propaganda. (1950, september 7). 2019 tarihinde <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R005600410010-8.pdf>: (7 Sep.1950). *Anti Turkish Propaganda*. CIA.

Bektaş, A. (2002). *Siyasal propaganda tarihsel evrimi ve demokratik toplumdaki uygulamaları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Brown, J. (1992). *Siyasal propaganda*. (Y. Yazar, Çev.) İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Cambazov, İ. (2011). *Bulgaristan türk basını tarihinde yeni ışık/nova svetlina*. İstanbul: Erkam Matbaası.

CIA. (1950, september 7). Retrieved 2019, from www.cia.gov/library/.

Domenach, J. (2003). *Politika ve propaganda*. (T. Yücel, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (1989). Kuruluşundan günümüze bulgaristan'da türk nüfusu. *V. milletlerarası türkiye sosyal ve iktisadi tarihi kongresi* (s. 505-513). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Jeanneney, J.-N. (1998). *Başlangıçtan günümüze medya tarihi*. (E. Atuk, Çev.) İstanbul: YKY.

Kamil, İ. (2016). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri. *Balkan Araştırma Enstitüsü*, 5(2), 31-65.

Köksal, S. (2018). *Komünizm döneminde bulgaristan'da türkiye algısı ve bulgaristan'da türklere yönelik asimilasyon politikaları*. Trabzon: KTÜ SBSE.

Oskay, Ü. (1973). *Kitle haberleşme teorilerine giriş*. ankar: AÜSBFY.

Özçağlayan, M. (2008). Gazetelerin gelişimi ve gazeteciliğingeleceği (yeni teknolojiler ve medya ekonomisi açısından bir değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13), 131-159.

Özyurt Ulutaş, S. (2018). Amerikan merkezi haberalma teşkilatı raporlarına göre komünist bulgar hükümetlerinin türklere yönelik politikaları (1949-1954). *Türk Dünyası Araştırmaları*, 119(235), 125-140.

Qualter, T. (1962). *Propaganda and psychological warfare*. New York, A.B.D.: Random House LLC.

Sönmezöglü, F. (2005). *Uluslararası politika ve dış politika analizi*. İstanbul, Türkiye: Filiz Kitapevi.

Tahir, A. N. (2015, Aralık). Bulgar komünist partisi ve bulgaristan'daki türklere yönelik asimilasyon politikası. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 578-587.

The turkish minority in bulgaria. (1954, July 23). <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A004500790003-6.pdf> adresinden alındı

Yavuz, R. (2019). *Bulgar idaresinde türkler 1909-1989*. UŞak: UŞak Üniversitesi SBE.

Yenisoy, H. (2012, Mart 25). https://www.kircaalihaber.com/?pid=8&id_aktualno=296. 2019 tarihinde https://www.kircaalihaber.com/?pid=8&id_aktualno=296. adresinden alındı

Валери, С. (1998). *Турското Население в България Между Полосите на Етническата Политика. (Bulgaro-Turcica 2)*. Sofia: LIK.

EKLER

Ek 1

(Yeni Işık Gazetesi, 1985, Sofya)

GÖRENLER ANLATIYOR

**Görüşüğüm, konuştuğum insanlar
BULGARİSTAN HASRETIYLE YANIYOR**

Geçenlerde Silistra sancığı Dolets köyünden H. Aliev Türkiye gezisinden döndü. İzlenimlerini paylaşmasını rica ettim. Biraz düşündü ve

ORADA 85 GÜN KALDIM

diyerek söze başladı. Edirne, Silivri, Bursa, Ankara, Akşehir, Konya, Çanakkale, Eceabat şehirlerini gördüm, köylerde de bulundum. Orasının güzel yerlerini de gördüm. Fabrika sahiplerinin ve köy ağalarının işçilerimize ve köylülere nice istisnalar yaptıklarını gördüm. Bankaların soyulduğuna, günortası insan öldürme, daha bir sıra huzursuzluklarla karşı karşıya geldim...

Bir akşam İstanbul'da bir akşamda konuşurken hürriyet için söz oldu. Övünüyorlardı. Dayanamadım, nasıl hürriyettir, bu bilimin, dedim. Neden, dediler. Nedeni var mı, buraya gelebilirdi tek bir akşam korkudan gezi ve çıkarmadınız beni. Kapıları zı da ma kapalı ve kilitle tutuyorsunuz, birisi zili çalsın, ya bançısı ayıyorsa, Hele de kadınların yalnız başına sokaka çıkmadığı bu ülkede...

ETİKETSİZ MALLAR

Ben ticaret işçisiyim. Bundan dolayı orada en çok girip çıktığım yerler dükkanlar, restoranlar ve pastaneler oldu. Hakkaten dükkanlarda havai mal gördüm, amma müşteri az. Pastanelerinde tatl bakkalvatar ve şekerlemeler de bulunuyor. Amma temizlik nedir bilmiyor gibi ba oranın ticaret işçileri. Dükkan ve pastaneler kâğıtla, çekirdek kaplarıyla dolu. Ralllar toz duman içinde. Yaz aylarında vızıl vızıl sinekten içeri girtiliyor.

Satılan malların üstünde etiket görmedim. İnsan bir esya almaya sikiyor. Bana öyle geldi ki, her malın fiyatı müşterinin giyimine ve istahına göre ayarlanıyor. Saçı-sakalı verinde hacılar-hocalar bile şehir dükkanlarından aldıkları malları köyde kat kat daha pahalıya satıyorlar. Fiyatlar dersin çok yüksek. Bir de

İNSANA KAYGI YOK ORDA

Bizim burada konu-komsu kardeşçe yardımlaşarak yaşıyoruz. Birinin bir yeri ağrısa veya ba-

şınma bir befa gelse doktorlar ve komşular hemen yardımına koşuyorlar. Türkiyeden buraya gelen bazı misafirlerden orada böyle olmadığımı istiyordum da inanacağım gelmiyordu. İnsan, her yerde insan, nasıl olur da birbirinin yardımına koşmaz, di yordum. Gözle görmek baskaymış meger. Vardığım bazı hanelerde döşeğe düşmüş hastalara rastladım. Doktora muayeneye götürüyorlardı. Çünkü doktorun muayenesi 150 lira tutuyor, ilaçlar gene ates pahasına. Bir körbarsak ameliyatına 30000 lira ahyormuş doktorlar. Bundan dolayı geçen sene İsperrihlen göçeden Mehmet adındaki bir tanıdığım 23 yaşındaki oğlu Hasan ameliyat parası bulamadığı için körbarsak hastalığından ölmüş gibmiş. Bana „Buralara gelmeseydik İsperrih doktorları ameliyatı parasız yapacak, oğlum da kurtulacaktı”, diye dert yandı.

Yoksul ve sefil insanlar çok saatinde aylak insanla dolu Sokak boylarında yirik pirtik giyimli dilencililer de çok. Hele cuma günleri öğle vakti, cami kapıları dilencilerle doluyor. Kimisi ekmekek parası, başkası çami kurduracağız, diğerleri de kuran kursları açacağız, diyerek para kopartmaya çalışıyorlar. Sosyalist yurdumuzda hür ve mesul hayatın zevki

**GÖCEDENLERİN
BURNUNDA KOKUYOR**

Vardığım yerlerde konu-komsu başına bşüyor, doğduğu yerleri, İstüm akrabalarını soru-

yorlardı. İyi olduklarını, bu yıl her şeyin yine bol olduğunu anlattığım vakitler, hem dinliyor, hem de gözleri yaşla doluyordu. „Derilerimiz arılı, hasretlik alesi gibi yok, yalnız bursak he men dönceğiz”, diyenler çoktu.

Her yerde göçmen pazarları gördüm. Bursadakisi en büyüktü. Ekmek parası için buradan götürdüğü malları satmak zorunda kalmışlardı. Kimisi işsizlikten dert vandı. Mesela Sefa köyüne yerleşen Bedri adındaki tanıdığım burada traktörünü, Beş kişilik ailesinin yiyeceğini bile çıkaramadığından yakındı. „Buralara geldigime bin pismanım. Su mu çıktı, evimde, az mi para kazanıyorduk, buraya niye geldim? Çocuklarımıza da vâzık oldu”, dedi.

Veli Hüseyinov İsperrihlen göçetme, Bursayı, Çorluyu, İstanbulu dolamış. Sonunda Silivri yakınlarına bir köye yerleşmiş, ama yine de hayatından memnun değil. Bir akşam muhabbetinde „bir kolayını bulsam seninle yola çıkacağım” diye fısıldadı bulagına.

İnsanlar, huzursuzluktan, barsızlardan, rüşvetçilikten aman demisler. Ey kiralaları, arsalar çok pahalı. Göçmenlerin bazıları esyalarına elan ver bulamıyor, naylonla sarılı muhacir sandıklarında tutuyorlar...

Ve böyle iste H. A. gezi izlenimlerini anlatmakta bitiriyor. Her hikâyede aç bir talih, yerinden yurdundan uzak düşmenin izütülürü seziliyordu.

Silistra

Anıları kaleme alan:
H. SANOVA**СИНОВНА ПРИЗНАТЕЛНОСТ**

СИЛВЕН (БТА). — Окръжната програма „13-и век България“ обхваща и широко строителство на паметници, които да увековечат богатото историческо наследство на този край. Неотдавна бе открит паметникът на станица в Силвен. А паметникът на Павайот Хитов постави на чялото на бъдещия архитектурно-исторически ансамбъл в

района на родния дом на войводата.

В Жеравна и в Медвеца бългaр построени паметници на Портаан Повков и на Захари Стоянов. Визуиелен шедевр е мемориалният комплекс в чест на партизанския отряд „Смърт на фашизма”. Той ще увековечи подвига на проливите синове, водили храбро битката с фашизма.

Ek 2

(Yeni Işık Gazetesi, 1985, Sofya)

Ek 3

GİDENLERDEN MEKTUPLAR

Bizi insan yerine saymıyorlar

Yurdunu terkedip gidenlerin mektupları geliyor ☉ „Çocuklarımızı okutamıyoruz. Doğup büyüdüğümüz yerlerin hasretliği kocattı bizi“ denilen bu mektuplardan birini daha okurlarımızın dikkatine sunuyoruz

Sevimli Emine teyzeciğim,

Mektubunuzu, hediyeleri ve tebriklerinizi aldık, okuduk, için için ağladık. Sizlerin ve doğup büyüdüğümüz yerlerin hasretliği bizi üç yılda kocattı. Hatırlı yorsun ya 1977 yılının ocak ayı nı. Soğuk bir gündü ve kar yağıyordu. Oyle olduğu halde Du lovo garası insanla dolmuştu. Bizi uğurladınız. O günden beri canevime birşeyler oturdu, ağla madık günlerim çok seyrekli. Umduklarımızın birini bulamadık burada. Akrabalarımızdan yardım görmedik. Yardımları şöyle dursun Halil, Ahmet ağa beyine „Sofiya“ televizyonunun birisini ve bir kat da kostüm verdi. Yengeme ve çoluk çocuk larına da verdiklerimiz az değil. Sekiz yıl önceleri göçtükleri halde hiç te tutunamamışlar. El de avuçtakilerini satıpsavurmuş lar. İnsanlıklarını da yitirmiş ler, aç gözlü oluvermişler. Göz lerini hep bizim eşyalarımıza diki li kaldı... Ustelik bir de moto rumuz çalındı. Halil bu işi on larından bildi ve şimdi aramız açıktır. Artık burada gidecek kapımız kalmadı...

Ben hâlâ çalışmıyorum, zira benim tarım teknikumunda edin diğim bilgilerle ilgili bir iş bu lamıyoruz Bursada. Köylere git mem lâzım. Oyle amma iki uşa gımı, kocamı burada bırakarak nereye giderim? Kızım Seher ye dinci sınıfta okuyor, oğlum Ha san ruştiye kısmından sonra o kuyamadı. Sokaklarda gezip dolaşiyor ve eve döndüğü vakit „Ben Silistrada olsaydım, şimdi arkadaşlarımla beraber mehano teknikumda okuyacaktım. Bu hale düşmeme sebep sizsiniz“ di yerek ağlıyor. Böyle sırada ben de öyle bir fena oluyorum, yüre ciğimin iplikleri kopuyor...

Geldiğimiz yıl eşyalarımızın çoğunu satarak arsa aldık ama ev kurduracağımız şüpheli. Çünkü para artırmak şöyle dur sun, borca dalıyoruz. Bir yan dan çok fakirlik, öte yandan da herşey sık sık pahalılaşıyor bu rada. Yirtik giyimli insanları, pa nça açarak dilenenleri ilk de fa burada gördüm ömrümde. Fa kirlerin kanını emen zenginler de var burada. Oturduğumuz evin karşısında üç katlı bir bi na var. Hasan bey adındaki bir zengin bu ev. Geniş geniş

otuyor, bol bol harcayıp yaşı yorlar. Karısı Neriman hanım 40, Hasan bey de 55 yaşlarında. Beyin karısı elini sıcak sudan soğuk suya sokmuyor. Oyle her kişiyle konuşmak ta istemiyor. Geçen gün Neriman hanım çok sevdiği palisini kapı dışına sal mış bakıyordu. Oradan hızla geçen bir otomobil paliyi çiğne di, Neriman hanım hemen bir vaveyla kopardı. Pencereyi aç tım, teselli etmek için iki söz söyleyecektim. Keşke de yapma saydım. Neriman hanım beni görünce yüksek sesle:

— Benim palimi çiğneyeceği ne bir göçmeni ezseydi bu ara ba, o kadar üzülüp ağlamazdım, dedi.

Anlıyorsun ya teyzeciğim, hiç haysiyetimiz yok burada. Köpek lerden aşağı tutuluyoruz. Biz kardeş gibi yaşarız ümidiyle gel dik, o gene tam tersi çıktı. Ço cuklarımızı kötü sözlerle gücen diriyorlar. Ustelik bir de ne sağ lık kaygısı ve ne de can güvenli ği var. Nerede kaldı o bizim güzel günlerimiz? Komşum ve benim iyi kalpli Mariya ablacı ğım ne yapıyor? Ne iyi insandı! Sırasında tuzumuzu biberimizi bölüşüyor, dertlerimizi paylaşı yorduk...

Teyzeciğim, rüyalarımı hep ora da görüyorum. Size şöyle bir ricam var. Bizim oturduğumuz mesken binasının önünde, son ra da Tuna nehri boyunda eniş temle resme çıkın da bize yol lavın. Mutlu yaşadığımız mes ken ve gençliğimizde sevinçle sahilinde dolaştığımız büyük nehri daima gözümün önünde tutmak istiyorum.

Şimdi selâma gelelim. Çok uzatı edar hepimizden hepimize kucak dolusu selâmlar olsun der. Karşılık bekleriz.

Saygılarımla: Vesile

Mektubu olduğu gibi aktarıyo rum. Olanlar meydana, yoru ma gerek yok zannederim.

Hikmet ŞANOV

МИНУТИ НА ТРЕПЕТ И ПР

(Yeni Işık Gazetesi, 1985, Sofya)